

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องผลการผลกระทบทางสุขภาพจากการท่องเที่ยวเขตถนนคนเดินปาย ต่อประชาชนที่อาศัยบริเวณถนนคนเดิน อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในหัวข้อต่างๆ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวในเขตถนนคนเดินปาย
2. ผลกระทบทางสุขภาพจากการท่องเที่ยว
3. กระบวนการกลุ่ม

การท่องเที่ยวในเขตถนนคนเดินปาย

ความหมายของการท่องเที่ยว

องค์การสหประชาชาติ ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยว (Tourism) ว่าหมายถึงการเดินทาง โดยการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมภาคบริการที่มีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่นำรายได้สู่ประเทศชาติ (กาญจนศักดิ์ ผลบูรณ์, 2543)

วรรณ วรณานิช(2546) อธิบายว่าการท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางจากถิ่นที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นชั่วคราวด้วยความสมัครใจ ในการเดินทางไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ เป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันให้ได้รับความรู้ และความสนุกสนานเพลิดเพลิน

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงานประจำของมนุษย์ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไข 3 ประการ คือ (กรมการปกครองท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย, 2550)

- 1) เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราว
- 2) การเดินทางนั้นเป็นไปด้วยความสมัครใจหรือความพึงพอใจของผู้เดินทาง
- 3) เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดก็ได้ ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

สรุปได้ว่าการท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งด้วยความสมัครใจ และการเดินทางด้วยจุดมุ่งหมายใดๆ ก็ได้ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

ความสำคัญของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวมีความสำคัญ ดังนี้(กรมการปกครองท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย, 2550)

1. ด้านเศรษฐกิจ

ทำให้เกิดรายได้ในรูปแบบเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่ประชากรอย่างกว้างขวาง การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดการจ้างงาน กระตุ้นให้เกิดการผลิต ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพที่หลากหลาย มีการจ้างงานในสถานประกอบการต่างๆ มีการนำทรัพยากรของพื้นที่มาใช้ประโยชน์สูงสุด

2. ด้านสังคม

การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่อื่น ได้มีโอกาสพบปะหรือมีกิจกรรมร่วมกันมีส่วนช่วยเสริมสร้างสัมพันธไมตรีและความเข้าใจอันดีต่อกัน ช่วยลดช่องว่างทางสังคม ส่งเสริมความสงบสุขให้เกิดขึ้นในสังคม

3. ด้านการสนับสนุนฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี

การส่งเสริมการท่องเที่ยว มีบทบาทในการสนับสนุนหรือฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชนต่างๆ ซึ่งจะมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองและแตกต่างจากสังคมอื่นๆ ทำให้คนในชุมชนเกิดความภูมิใจหวงแหน และการฟื้นฟูเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว จึงเป็นการรักษาสืบสานด้านศิลปวัฒนธรรมสำหรับอนุชนรุ่นหลังด้วย

4. ด้านสุขภาพ

การที่ได้มีโอกาสพักผ่อนตามความพึงพอใจ ย่อมทำให้เกิดความเบิกบาน ความสบายใจ จะช่วยบรรเทาความเหน็ดเหนื่อยเคร่งเครียดจากการทำงาน เป็นผลให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีขึ้น

5. ด้านการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น

เมื่อเกิดการท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ต่างๆ เป็นการกระตุ้นให้เกิดการรักษาสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น ทำให้เกิดการปรับปรุงสภาพแวดล้อม ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนร่วมมือกันในการรักษาสภาพต่างๆ ไว้ไม่ให้ถูกทำลาย ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว ก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงรักษาสภาพแวดล้อมต่างๆ ให้ดีขึ้น โดยศักยภาพและการมีส่วนร่วมชุมชน (จุฑามาศ ลิ้มรัตนพันธ์, 2547)

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวมีบทบาทที่สำคัญยิ่งทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม ก่อให้เกิด การจ้างงานและสร้างรายได้ ตลอดจนเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มา เยือน อีกทั้งเป็นการสนับสนุนให้มีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทางศิลปวัฒนธรรมไปในตัว นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังมีผลดีต่อสุขภาพ และเป็นการกระตุ้นให้เกิดการรักษาสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

นโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทย

การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อประเทศ สามารถนำเงินตราต่างประเทศ ทุกรัฐบาลให้ ความสำคัญต่อการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีการกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนา อย่างชัดเจนรวมทั้งมีการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการ ท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542) จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นอีกจังหวัดหนึ่งใน ภาคเหนือที่มีการขยายตัวด้านการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัด แม่ฮ่องสอน ได้ทำกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนา เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่เน้นความเป็นเอกลักษณ์ของ ท้องถิ่น ซึ่งจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีหลากหลายชนเผ่า เน้นความเป็นธรรมชาติ และคนในท้องถิ่นเข้า มามีส่วนร่วม การสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ โดยมีแนวทางการ พัฒนาคือ การบริหารจัดการท่องเที่ยวในทุกๆด้าน เทศบาลตำบลปายเป็นองค์การบริหารส่วน ท้องถิ่นหนึ่งของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้มีการจัดทำแผนพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาล พ.ศ. 2552 - 2556 ซึ่งได้วางแผน แนวทาง ในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริม สนับสนุนการท่องเที่ยว เช่น จัดทำป้ายและสถานที่บอกทาง ปรับภูมิทัศน์สองข้างทางให้สวยงาม และมีการเปิดเส้นทางในเขตเทศบาลให้เป็นถนนคนเดิน เพื่อจัดแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จำหน่ายของที่ระลึก และการประกอบการอื่นๆ ด้านการท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามา เที่ยวอำเภอปาย (เทศบาลตำบลปาย, 2552)

การท่องเที่ยวพื้นที่ถนนคนเดิน

การส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวทำให้สร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น จึงมีการพัฒนาแหล่ง ท่องเที่ยวต่างๆทั้งแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และการสร้างแหล่งท่องเที่ยวขึ้นมาใหม่ เพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว ถนนคนเดินก็เป็นอีกแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวของท้องถิ่น ที่มีการจัดให้บริการต่างๆบริเวณถนนคนเดินเพื่อเป็นที่พักผ่อน และแหล่ง ท่องเที่ยว ซึ่งมีถนนคนเดินเกิดขึ้นหลายแห่งในประเทศไทย รวมถึงถนนคนเดินปายที่นักท่องเที่ยว

นิยมเข้ามาท่องเที่ยวตลอดทั้งปี ในอดีตการมีถนนคนเดิน เกิดจากแนวคิดที่ว่าถนนเป็นพื้นที่สาธารณะขนาดใหญ่ของเมืองที่ทุกคนเข้าถึงและใช้กิจกรรมสาธารณะได้ และมีความสำคัญในฐานะเป็นพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน ที่มีควรถูกใช้สำหรับเป็นทางรถยนต์เท่านั้น (Moudon 1987 อ้างใน ธีระวิวัฒน์ โอฬารรัตน์มณี, 2546) แรงผลักดันให้เกิดถนนคนเดินในโลกเกิดจากการเรียกร้องสิทธิและความต้องการในการใช้พื้นที่สาธารณะทำกิจกรรมของตน ทั้งทางกายภาพ ทางสังคม การเมือง นันทนาการ เป็นความต้องการหลีกเลี่ยงปัญหาผลกระทบของรถยนต์ต่อการอยู่อาศัย ได้แก่ มลภาวะ(เสียง ควัน ฝุ่นละออง ภาวะโลกร้อน) การจราจรแออัด อุบัติเหตุทางการจราจร การสิ้นเปลืองทรัพยากรน้ำมัน นอกจากนี้เกิดจากความต้องการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของบ้านเมือง โดยมองว่าภาพลักษณ์ที่ดีของเมืองอยู่ที่ภาพลักษณ์ของพื้นที่ถนนคนเดิน (ไพฑูริย์ เยาวโสภา, 2546) และการสร้างระบบขนส่งมวลชนที่มีประสิทธิภาพรวมทั้งการณรงค์ให้เดินทางด้วยการเดินเท้า จะเป็นแรงผลักดันที่ทำให้คนหันมาใช้ขนส่งมวลชนแทนรถยนต์มากขึ้น

การปิดถนนเพื่อคนเดินให้คนเดินเกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศอุตสาหกรรม และแนวคิดนี้ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆจนเป็นแนวโน้มของการพัฒนาเมือง โดยเฉพาะเมืองประวัติศาสตร์ยุโรปกำลังคิดถึงเมืองที่ปลอดรถยนต์มีแต่คนเดินเท้าและจักรยานเท่านั้น ฝ่ายสิ่งแวดล้อมของอีซีได้เสนอผลการศึกษาว่า การใช้ชีวิตในเมืองที่ปลอดรถจะทำให้ค่าครองชีพถูกลง 2 ถึง 5 เท่า (นิชิ เอียวสรีวงศ์, 2535) ในประเทศญี่ปุ่นมีการปิดถนนชินจูกุซึ่งเป็นย่านธุรกิจ ในนครโตเกียวในช่วงวันอาทิตย์มานานกว่า 20ปี และหลวงพระบางก็กำลังปิดถนนอนุรักษ์อย่างถาวร ห้ามมิให้รถยนต์ใดๆ ยกเว้นจักรยานเข้าไป(ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง, 2545) สาเหตุที่ทำให้เกิดแนวคิดการปิดถนนให้คนเดินคือปัญหาที่สั่งสมมาจากการจราจรติดขัดบนถนนสายนั้น เป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดกระแสการปฏิเสธรถยนต์ การจราจรที่แออัดได้ทำลายสังคมเศรษฐกิจของย่านนั้น และทำลายสุขภาพและความปลอดภัยของคนเดินถนน ในแง่สังคม การจราจรที่พลุกพล่านตัดขาดการติดต่อของคนสองฟากฝั่งถนนจากอดีตที่เคยข้ามไปมาหาสู่กัน เมื่อการจราจรทำให้คนสองฟากฝั่งถนนติดต่อกันยากและไม่ปลอดภัย ทำลายจิตวิญญาณของชุมชน ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไป รวมทั้งคนในชุมชนขาดความเอื้ออาทรต่อกัน ในแง่เศรษฐกิจ การค้าขายของห้างร้านต่างๆ ถดถอยลงเนื่องจากลูกค้าหาที่จอดรถไม่ได้ สินค้าที่ตั้งโชว์สกปรกเต็มไปด้วยเขม่าควันจากการจราจร ทำให้ค้าขายได้ยาก ในแง่สุขภาพ ประชาชนที่อยู่ในบริเวณถนนต้องสัมผัสกับ ฝุ่น ควันจากท่อไอเสียรถยนต์ ซึ่งเป็นอันตรายต่อระบบทางเดินหายใจ รวมทั้งทำให้ประสาทหูเสื่อมจากเสียงดังเกินระดับมาตรฐานจากการจราจร ทำให้เจ็บป่วยและเสียชีวิตหรือบาดเจ็บจากการถูกรถเฉี่ยวชน การปิดถนนเพื่อให้นักเดินเท้าเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนที่ต้องการให้คนในเมืองเดินแบบไร้เครื่องยนต์ เพื่อประหยัดพลังงาน ลดมลภาวะทางอากาศ และประชาชนมีโอกาสออกกำลังกาย

โดยไม่ตั้งใจ มีทางเลือกในการสัญจร และมีโอกาสพบคุยกับคนอื่นๆ และเป็นการฟื้นฟูสภาพจิตวิญญาณของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง(ระวีวรรณ โอพารัตน์มณี, 2546) โครงการปิดถนนให้คนเดินในทุกเมือง เริ่มแรกมักจะได้รับการคัดค้านหรือต่อต้านจากห้างร้านที่เรียกรายริมถนน เพราะเกรงจะกระทบต่อธุรกิจของตน หรือจากผู้ใช้ถนนที่ไม่คุ้นชินกับการเปลี่ยนแปลงเส้นทาง หรือได้รับความไม่สะดวกกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แต่เมื่อดำเนินการไปได้ระยะหนึ่งผู้ประกอบการกลับพบว่า ถนนคนเดินทำให้เศรษฐกิจของเขาดีขึ้น ประชาชนมีความสุขกับการซื้อของในบรรยากาศที่ดี และปลอดภัยและเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจแห่งใหม่ของเมืองเพราะชาวเมืองสามารถมาร้องรำทำเพลงบนถนนอย่างสนุกสนาน หรือแสดงความสามารถทางศิลปะแขนงต่างๆ อย่างเต็มที่(ชวงค์ มณีศิริ, 2546)

การปิดถนนเพื่อคืนถนนให้แก่คนเดินเท้า เริ่มเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในประเทศไทยในปีพ.ศ.2545 จากนโยบายการส่งเสริมและอนุรักษ์พลังงานของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ เพื่อให้ประชาชนประหยัดพลังงานและลดมลพิษรวมทั้งควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเขตเมืองโดยจัดทำโครงการปิดถนนเพื่อประหยัดพลังงานและลดมลพิษ และส่งเสริมการท่องเที่ยว มีจุดเริ่มต้นที่กรุงเทพฯบริเวณถนนสีลมเป็นลักษณะของการปิดถนนเพื่อคืนถนนให้กับคนเดินเท้าในประเทศไทยนั้น เป็นการปิดถนนในวันอาทิตย์ มีการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดจำหน่ายสินค้า จัดกิจกรรมที่ให้ความบันเทิง และการแสดงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งประชาชนให้ความสนใจและมาร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก โดยไพฑูรย์ เยาวโสภา(2546) ได้กล่าวถึงโครงการปิดถนนเพื่อประหยัดพลังงานลดมลพิษ และส่งเสริมการท่องเที่ยวว่าเป็นลักษณะของกิจกรรมรณรงค์ เพื่อการอนุรักษ์และประหยัดพลังงานที่เน้นความสอดคล้องกับวิถีชุมชน การส่งเสริมการท่องเที่ยวตลอดจนการกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการดำเนินงานตามโครงการสามารถบรรลุวัตถุประสงค์หลายประการในเวลาเดียวกัน จากการจัดกิจกรรมรณรงค์ประหยัดพลังงานทำให้ประชาชนเห็นความจำเป็นในการประหยัดเพื่อลดรายจ่ายของครัวเรือน รวมถึงการมีจิตสำนึกต่อสังคมในการช่วยลดมลพิษ และเป็นฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความรักและภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้พื้นที่ถนนคนเดินยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้และกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชน(อนรรฆ สุขสวัสดิ์, 2553) อย่างไรก็ตามการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็ได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพในด้านลบ พบว่าจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตถนนคนเดินท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณดังกล่าวไม่สามารถเดินทางเข้าออกได้สะดวก วิถีชีวิตประจำวันเปลี่ยนไปเพราะถูกจำกัดด้วยเวลาโดยเฉพาะในวันอาทิตย์ที่มีการปิดถนนดำเนินโครงการ ประชาชนได้รับความรำคาญจากเสียงดังจากกิจกรรมการแสดงต่างๆ (ชวงค์ มณีศิริ, 2546) ทำให้มีความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เช่น การลักขโมย การทำ

ร่ายร่างกายในพื้นที่การท่องเที่ยว (วิริยา ชัยมานะกิจ, 2551) นอกจากนี้พบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดมลพิษจากควันไอเสียที่รถยนต์ของนักท่องเที่ยว มีการจอดรถที่ไม่เป็นระเบียบ ทำให้เกิดอุบัติเหตุในแหล่งท่องเที่ยวได้ง่าย รวมทั้งผู้ประกอบการนำสินค้ามาจำหน่ายส่งผลให้มีปริมาณขยะเพิ่มขึ้น (สุทิศย์ เสมอเชื้อ, 2546)

ถนนคนเดินปายเขตถนนคนเดินปาย

ถนนคนเดินปายอยู่ในเขตเทศบาลตำบลปาย โดยเขตเทศบาลตำบลปายตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งถนนคนเดินปายเกิดจากแนวคิดในการคืนพื้นที่สาธารณะแก่ชุมชน โดยเป็นพื้นที่สำหรับการพักผ่อนของประชาชน และเป็นพื้นที่ในการจัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อประหยัดพลังงานไปสู่ประชาชน ในรูปแบบของการสื่อกลางโดยผ่านนิทรรศการ ในรูปแบบบันเทิงต่างๆ การแสดงวัฒนธรรมอันเป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างประชาชนในพื้นที่กับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยว โดยกิจกรรมรณรงค์อนุรักษ์และประหยัดพลังงานที่เน้นความสอดคล้องกับวิถีชีวิตท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อลดค่าใช้จ่ายรวมทั้งเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้น เขตถนนคนเดินปายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมเข้ามาพักผ่อน โดยในระยะแรกส่วนใหญ่จะเป็นที่นิยมท่องเที่ยวในหมู่ของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเนื่องจากเป็นเมืองเล็กๆ ที่เงียบสงบ และต่อมาเริ่มมีนักท่องเที่ยวชาวไทยได้ให้ความสนใจมาท่องเที่ยวมากขึ้น เนื่องจากนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งถนนคนเดินปายเกิดขึ้นมาพร้อมกับกระแสการท่องเที่ยว สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวให้เดินเที่ยวตัวเมืองปายในยามกลางคืน เดิมทีเกิดขึ้นเพียงในถนนสายเล็กๆ เพียงระยะทาง 20-30 เมตร ในบรรยากาศที่อาศัยไฟจากแสงเทียน และมีอาหารพื้นบ้านจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว หลังจากนั้นถนนคนเดินปายก็ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วจนเกือบเต็มพื้นที่ถนนทั้งหมดในเขตเทศบาลปาย ในช่วงฤดูหนาว และทำให้มีสถานประกอบการและบริการต่างๆ เกิดขึ้นมากมายในพื้นที่เขตถนนคนเดินปาย (สภาวัฒนธรรมอำเภอปาย, 2548)

พื้นที่ถนนคนเดินปายแบ่งเป็น 2 พื้นที่ คือ ถนนคนเดินสายหลักและถนนคนเดินสายรอง พื้นที่ถนนคนเดินสายหลัก ได้แก่ บริเวณถนนชัยสงคราม ถึงสี่แยกน่องเปียร์ และถนนรังสิยานนท์ ถึงสี่แยกศิริวัฒน์ พื้นที่นี้จะปิดถนนให้บริการทุกวันตลอดทั้งปีซึ่งจะมีการวางแผนจำหน่ายสินค้า ตั้งแต่เวลา 17.00 - 22.00 น. และในวันหยุดติดต่อกันหลายวันรวมทั้งในช่วงกันฤดูหนาว โดยเฉพาะในเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคมของทุกปี บริเวณพื้นที่ถนนสายหลักนี้จะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศจำนวนมากเดินเที่ยวบริเวณถนน จึงมีการเปิดให้บริการตลอดทั้งวันใน

ช่วงเวลาดังกล่าว พื้นที่ถนนคนเดินสายรอง ได้แก่ บริเวณสี่แยกศิริวัฒน์ถึงสะพานข้ามห้วยมุงกอน ถนนเขตกลางค์ ถนนราชดำรง ถนนเทศบาลและถนนวันเฉลิม บริเวณถนนพื้นที่นี้โดยปกติจะมีนักท่องเที่ยวเดินบนถนนสายนี้ในฤดูร้อน และฤดูฝนไม่มากนัก เนื่องจากไม่มีการวางแผนจำหน่ายสินค้า แต่จะมีการวางแผนจำหน่ายสินค้าและเปิดให้บริการในช่วงฤดูหนาว รวมถึงจะมีการจัดการแสดงดนตรี แสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น อาหารพื้นบ้าน มีการวางแผนจำหน่ายสินค้าตั้งแต่เวลา 17.00 - 22.00 น. ซึ่งก็จะมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากใกล้เคียงกับพื้นที่ถนนสายหลักในช่วงฤดูหนาว (เทศบาลตำบลปาย, 2553)

จะเห็นว่าถนนคนเดินปายแตกต่างจากพื้นที่ถนนคนเดินในพื้นที่แห่งอื่นๆ ที่อาจมีการเปิดให้นักท่องเที่ยวหรือประชาชนมาใช้บริการในเขตถนนคนเดินเพียงบางวันของสัปดาห์ เช่น มีกิจกรรมถนนคนเดินในวันอาทิตย์ แต่สำหรับพื้นที่ถนนคนเดินปายได้เปิดให้บริการทุกวัน เนื่องจากกระแสนิยมการท่องเที่ยวปาย โดยอำเภอปายเป็นเมืองท่องเที่ยวที่สามารถเที่ยวได้ทุกฤดูกาล ซึ่งแต่ละฤดูก็จะมีบรรยากาศตามธรรมชาติและบรรยากาศที่แตกต่างกัน เมื่อนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมสัมผัสกับแหล่งท่องเที่ยว ทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมแห่งอื่นในพื้นที่อำเภอปาย ในเวลากลางวัน ก็มักจะมาพักผ่อนเที่ยวชมถนนคนเดินปายในยามกลางคืนด้วยนอกจากนี้การที่นักท่องเที่ยวนิยมมาเที่ยวเขตถนนคนเดินปาย เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีแหล่งให้บริการที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ มีธนาคารตั้งในพื้นที่จำนวน 5 แห่ง และมีเครื่องถอน-ฝากเงินสดอัตโนมัติ (ATM) จำนวน 5 เครื่อง รวมถึงสถานีขนส่งตั้งอยู่ในบริเวณถนนคนเดินที่นักท่องเที่ยวสามารถใช้บริการเพื่อเดินทางโดยรถโดยสารประจำทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน นอกจากนี้ในเขตพื้นที่ถนนคนเดินปายมีบริการนำเที่ยวและร้านให้เช่ารถมอเตอร์ไซด์จำนวน 20 แห่ง ส่วนการบริการด้านข้อมูลและการสื่อสารมีร้านให้บริการอินเทอร์เน็ต จำนวน 5 ร้าน นอกจากนี้ยังมีร้านอาหาร ร้านเครื่องดื่มต่างๆ สำหรับให้บริการ มีร้านอาหารจำนวน 66 ร้าน และมีร้านกาแฟจำนวน 10 ร้าน ในพื้นที่ถนนคนเดินปายมีบริการด้านสุขภาพ โดยมีร้านนวดแผนไทยจำนวน 15 ร้าน และร้านขายยาแผนปัจจุบันจำนวน 3 แห่ง และสิ่งที่สำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเขตถนนคนเดินปาย คือการที่นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมและจับจ่ายซื้อสินค้าของที่ระลึกที่เป็นสัญลักษณ์ของอำเภอปาย โดยมีร้านขายของที่ระลึกถึง 20 กว่าแห่ง มีการวางแผนจำหน่ายสินค้าบริเวณ 2 ข้างถนน จำนวน 503 แผง โดยมีสินค้าหลากหลายชนิด ทั้งอาหาร เสื้อผ้า เครื่องประดับ ฯลฯ และเทศบาลตำบลปายได้มีการสนับสนุนการท่องเที่ยวได้จัดให้มีการแสดงศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ได้แก่ ฟ้อนดาบ รำก รำโต การแสดงของชนเผ่าต่างๆ สลับเปลี่ยนหมุนเวียนในแต่ละวัน โดยเฉพาะถนนคนเดินบริเวณด้านหน้าว่าการอำเภอปายจัดให้เป็นถนนสายวัฒนธรรมที่มีการจัดนิทรรศการด้านวัฒนธรรมและจำหน่ายสินค้าท้องถิ่น รวมทั้ง

อาหารท้องถิ่นของชาวอำเภอปาย นอกจากนี้ในเขตถนนคนเดินปายยังมีโบราณสถาน ได้แก่ วัดหลวง วัดกลาง และวัดป่าขาม ให้นักท่องเที่ยวแวะเที่ยวชม (เทศบาลตำบลปาย, 2553)

ผลกระทบทางสุขภาพจากการท่องเที่ยว

ความหมายและแนวคิดของสุขภาพ

พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530(2534) ให้ความหมายของคำว่าสุขภาพว่า หมายถึงความสุขปราศจากโรค ความสบาย ความมีอนามัยดี

สุขภาพ หมายถึง สุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ คือ การมีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ไม่เจ็บป่วย และไม่พิการ โดยไม่สมควร มีปัจจัยในการดำรงชีพที่พอเพียง มีจิตใจเบิกบาน มีปัญญาดี ไม่เครียด ไม่ถูกบีบบังคับ ครอบครัวอบอุ่น สิ่งแวดล้อมดี ชุมชนเข้มแข็ง สังคมเป็นปกติสุข มีความเสมอภาคและสมานฉันท์ ได้ทำความดี จิตใจเปี่ยมสุขมีศาสนธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ มีความเอื้อเฟื้อ ซึ่งก็คือสภาวะของการอยู่เย็นเป็นสุขนั่นเอง(อัมพลจินดาวัฒน์,2546)

ประเวศ วะสี (2543) ได้ให้คำนิยามคำว่าสุขภาพหมายถึงสุขภาวะที่สมบูรณ์ ทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าสุขภาพเป็นองค์รวมแบ่งเป็น 4 มิติ คือ

1. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย หมายถึง ร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง คล่องแคล่ว มีกำลัง ไม่เป็นโรค ไม่พิการ มีเศรษฐกิจหรือปัจจัยที่จำเป็นเพียงพอ ไม่มีอันตราย มีสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ คำว่ากาย ในที่นี้หมายถึงทางกายด้วย

2. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิต หมายถึงจิตใจที่มีความสุข รื่นเริง คล่องแคล่ว ไม่คิดขัดมิความเมตตา สัมผัสกับความงามและสรรพสิ่ง มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา รวมถึงลดการเห็นแก่ตัวลงไป ด้วยเพราะตราบใดที่ยังมีความเห็นแก่ตัว ก็จะมีสุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตไม่ได้

3. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางสังคม หมายถึง มีการอยู่ร่วมกันด้วยดี มีครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมมีความยุติธรรม มีความเสมอภาค มีภราดร มีสันติภาพ มีความเป็นประชาสังคม มีระบบบริการที่ดี และเป็นระบบบริการเป็นกิจการทางสังคม

4. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตวิญญาณ หมายถึง สุขภาวะที่เกิดขึ้นเมื่อทำความดี หรือจิตสัมผัสกับสิ่งที่มีคุณค่าสูงสุดหรือสิ่งที่สูงสุด เช่น การเสียสละ การมีเมตตากรุณา เป็นต้น

สุขภาวะทั้ง 4 มิติ มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน หากเกิดความไม่สมดุลหรือขาดความสัมพันธ์ระหว่างมิติใดมิติหนึ่ง จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพแก่นบุคคลเหล่านั้นได้

สรุป การศึกษาในครั้งนี้ สุขภาพหมายถึงสุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้ง 4 มิติ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ คือการที่มีร่างกายสมบูรณ์ไม่เจ็บป่วย มีปัจจัยในการดำรงชีพที่เพียงพอ มีสภาพจิตใจที่เบิกบาน ไม่เครียด สิ่งแวดล้อมดี สังคมเป็นปกติสุข มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ มีจิตใจที่เปี่ยมสุขเมื่อได้ทำความดี โดยสุขภาวะทั้ง 4 มิติ มีลักษณะเป็นองค์รวมที่มีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

ความหมายและลักษณะของผลกระทบทางสุขภาพ

ผลกระทบทางสุขภาพ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสุขภาพของมนุษย์อย่างมีนัยสำคัญซึ่งเกิดจากการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน ทั้งที่ได้ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ อันเนื่องมาจากการดำเนินนโยบาย แผนงาน หรือโครงการ ซึ่งผลกระทบทางสุขภาพมีทั้งด้านบวกและด้านลบ(เกษม วัฒนชัย, 2544)

ลักษณะของผลกระทบทางสุขภาพ จำแนกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ผลกระทบทางตรง(Direct Impact) ซึ่งเป็นผลกระทบทางสุขภาพอันเนื่องจากการดำเนินนโยบายโดยตรง และผลกระทบทางอ้อม (Indirect Impact) เป็นผลกระทบที่ไม่ได้เกิดขึ้นกับบุคคลโดยตรง แต่เกิดขึ้นกับเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยอื่นหลายปัจจัยจนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสุขภาพ นอกจากนี้ยังมีผลกระทบสะสม (Cumulative Impact) ซึ่งเป็นผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งสะสมจากการดำเนินนโยบาย แผนงานและโครงการพื้นที่เดียวกัน หรือกลุ่มประชากรเดียวกันจนอาจส่งผลทำให้ผลกระทบทางสุขภาพรุนแรงขึ้นเกินกว่าที่คาดการณ์ไว้ (เดชรัต สุขกำเนิด, วิชัย เอกพลากร ,และปัดพงษ์ เกษสมบูรณ์, 2545)

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment:HIA) เป็นรูปแบบหรือกระบวนการประเมินผลกระทบอย่างหนึ่ง ซึ่งมุ่งเน้นที่จะประมาณการหรือคาดการณ์ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสุขภาพของประชาชน โดยประยุกต์ใช้แนวทางและเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในสังคม อันจะได้ข้อมูล ข้อค้นพบ และข้อเสนอแนะ นำสู่กระบวนการตัดสินใจร่วมกัน สำหรับให้เกิดนโยบายสาธารณะและการดำเนินการต่างๆอันจะเป็นประโยชน์และเสริมสร้างและคุ้มครองสุขภาพของประชาชน(เดชรัต สุขกำเนิด, วัลลภา เข็นระชัย, 2546)

ผลลัพธ์ที่สำคัญของการประเมินผลกระทบทางสุขภาพคือชุดคำแนะนำหรือข้อเสนอแนะที่มีข้อมูลหลักฐานยืนยัน (Evidence-based recommendations) ที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางและคุณค่าหรือความสำคัญของการมีสุขภาพที่ดีร่วมกันของสังคม เพื่อประกอบการตัดสินใจในเชิงนโยบาย (หรือข้อเสนอแนะโครงการ) และมุ่งจัดผลกระทบทางลบต่อสุขภาพหรือลดผลกระทบทางลบจากข้อเสนอดังกล่าวลงให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ดังนั้นการประเมินผลกระทบทางสุขภาพจึงเป็นเครื่องมือหรือกลไกที่สำคัญในการคุ้มครองสุขภาพของมนุษย์จากการดำเนินการต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเพราะเป็นกระบวนการที่ช่วยสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และขัดหรือยับยั้งการดำเนินการที่อาจเป็นภัยคุกคามต่อสุขภาพของมนุษย์ ขณะเดียวกัน การนำเอาสุขภาพของมนุษย์เข้ามาเป็นศูนย์กลางของการศึกษา และเป็นส่วนหนึ่งของการตัดสินใจ ก็ถือเป็นการคุ้มครองและการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและการพัฒนาที่ยั่งยืน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มีเจตนารมณ์ในการคุ้มครองสุขภาพของประชาชนไว้ชัดเจน ในการกำหนดให้ต้องมีการดำเนินการศึกษาประเมินผลกระทบก่อนดำเนินโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบทางสุขภาพ โดยต้องมีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นและเรียนรู้ร่วมกันในสังคม อีกทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กำหนดให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทั้งปวง ดังนั้นการพัฒนาระบบการประเมินผลกระทบทางสุขภาพในประเทศไทย จึงถือเป็นการพัฒนาเครื่องมือและกลไกในการคุ้มครองและส่งเสริมสุขภาพของประชาชน จากการดำเนินการต่างๆ ทั้งโดยภาครัฐและเอกชน อีกทั้งการพัฒนาระบบการประเมินผลกระทบทางสุขภาพยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ในการเพิ่มการมีส่วนร่วมเพิ่มความเข้มแข็งของภาคประชาชนและลดความขัดแย้งที่มีอยู่ในปัจจุบันและอาจจะเกิดขึ้นอีกในอนาคต(กรมอนามัยกระทรวงสาธารณสุข, 2550)

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาระบบการประเมินผลกระทบทางสุขภาพในประเทศไทย ประกอบด้วย (นุศรา เกษสมบุรณ์, ปิตพงษ์ เกษสมบุรณ์, 2547)

1) การพัฒนาแนวทางและเครื่องมือในการนำข้อประเด็นข้อค้นพบข้อห่วงใย และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันภาวะคุกคามสุขภาพของมนุษย์ เข้าสู่กระบวนการตัดสินใจในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับนโยบาย แผนงาน หรือ โครงการ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการคุ้มครองและสร้างเสริมสุขภาพของประชาชน ทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น

2) การพัฒนาระบบการและเครื่องมือสานทอการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการวางแผนเพื่อปกป้องและสร้างเสริมสุขภาพประชาชน และลดความ

เหลื่อมล้ำและความขัดแย้งในการกำหนดนโยบาย แผนงาน หรือโครงการ ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

3) เป็นกระบวนการหนึ่งในการเพิ่มขีดความสามารถของทุกภาคส่วนในสังคมไทย ในการสร้างความตระหนัก รับผิดชอบ และการปฏิบัติการของประชาชนในการคุ้มครองและสร้างเสริมสุขภาพและสิทธิของตนเอง ชุมชน และผู้อื่นในสังคม

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพสามารถดำเนินการได้ในหลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของข้อเสนอ นโยบาย (หรือโครงการ) ความซับซ้อนและผลกระทบทางสุขภาพที่อาจเกิดขึ้น ความสัมพันธ์ในช่วงเวลาของการประเมินผลกระทบสุขภาพและการดำเนินการนั้น ความพร้อมและทรัพยากรในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ โดยสามารถประเมินผลกระทบทางสุขภาพตามความสัมพันธ์ของช่วงเวลา และตามระดับในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพได้ดังนี้ (ปีตพงษ์ เกษสมบุรณ์, 2544)

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพตามความสัมพันธ์ของช่วงเวลา

1) การศึกษาแบบมองไปข้างหน้า (Prospective HIA)

เป็นการประเมินก่อนเริ่มดำเนินการโครงการ การประเมินผลกระทบในช่วงนี้เปิดโอกาสให้มีการแก้ไขข้อเสนอเชิงนโยบาย หรือ โครงร่างโครงการก่อนมีการดำเนินการ เพื่อเพิ่มผลกระทบด้านบวกต่อสุขภาพ และลดผลกระทบทางด้านลบด้านสุขภาพจากข้อเสนอและโครงร่างดังกล่าว การประเมินกระทบแบบศึกษาไปข้างหน้า มักเป็นรูปแบบหลักของการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ

2) การศึกษาแบบย้อนหลัง (Retrospective HIA)

เป็นการประเมินภายหลังที่นโยบายหรือโครงการได้ดำเนินการไปแล้ว การประเมินผลกระทบในช่วงนี้เปิดโอกาสให้มีการทบทวนและประเมินผลการดำเนินการของนโยบาย หรือโครงการที่ผ่านมา เพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข หรือฟื้นฟู หากพบว่ามีผลกระทบทางลบแก่สุขภาพ และเพื่อหาทางส่งเสริมและขยายผล หากพบว่ามีผลกระทบทางบวกแก่สุขภาพ

3) การศึกษาแบบมองไปพร้อมกับการดำเนินการ (Concurrent HIA)

เป็นการประเมินไปพร้อมๆกับที่นโยบายหรือโครงการดำเนินการไป โดยมีความมุ่งหวังที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ การทบทวน และการปรับทิศทาง กลไก หรือวิธีการดำเนินการอย่างรวดเร็วที่สุด เมื่อเห็นว่าแนวทางใดที่มีผลดีหรือผลเสียต่อสุขภาพ การประเมินในรูปแบบนี้จะประสบความสำเร็จได้ต้องมีการประสานงานอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ โดยเฉพาะผู้กำหนดนโยบาย ผู้ได้รับผลกระทบ และผู้ประเมินผลกระทบทางสุขภาพ

ดังนั้น การประเมินผลทางสุขภาพจึงมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการนโยบายสาธารณะ หรือการดำเนินโครงการอย่างครบถ้วนกระบวนการ ทั้งในช่วงก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ

และภายหลังการดำเนินการ ซึ่งสิ่งสำคัญในการประเมินผลที่เกี่ยวกับช่วงเวลา ต้องมีการประเมินผลอย่างทันการณ์กับช่วงเวลาการในการรับฟังความคิดเห็น และช่วงเวลาในการตัดสินใจทางนโยบาย โดยแบ่งระดับการประเมินผลทางสุขภาพออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ (เดชรัต สุขกำเนิด, วิชัย เอกพลากร และปัทพงษ์ เกษสมบุญ, 2545)

1) ผลกระทบในระดับปัจเจกบุคคล เช่น ผลกระทบที่มีต่อความเจ็บป่วยหรือสถานะทางสุขภาพของแต่ละบุคคล การประเมินผลกระทบในระดับนี้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ง่าย และทำให้เข้าใจถึงผลกระทบที่แตกต่างกันในหมู่สมาชิกแต่ละครัวเรือน แต่การประเมินผลกระทบในระดับปัจเจกบุคคลอย่างเดียว ก็มีข้อจำกัดในการเข้าใจถึงผลกระทบทางสุขภาพในขอบเขตที่กว้างขวางและลึกซึ้งขึ้น เพราะขาดการมองมิติความสัมพันธ์ในระดับและโครงสร้างต่างๆ

2) ผลกระทบในระดับครอบครัว เช่น ผลกระทบที่มีต่อความสัมพันธ์ภายในครัวเรือน ซึ่งจะทำให้ประเมินเห็นถึงขีดความสามารถของครอบครัวในการรับมือกับปัญหา(ซึ่งมักจะเกิดขึ้นเนื่องจากการระดมทรัพยากรและการหาทางออกร่วมกันของสมาชิกในครัวเรือน) หรือในมุมมองกลับกันผู้ประเมินก็อาจจะเห็นถึงปัญหาอันเนื่องมาจากความล้มเหลวในการรับมือกับปัญหาดังกล่าวจนเกิดเป็นปัญหาภายในครอบครัว หรือขยายปัญหาในชุมชน การประเมินผลกระทบในระดับนี้จึงเป็นการศึกษาในระดับที่มีจุดเชื่อมต่อสำคัญกับสถาบันทางสังคมที่ใหญ่ขึ้นกว่านั้น เช่น ชุมชน หรือองค์กรของรัฐ ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว

3) ผลกระทบในระดับชุมชน เช่น ผลกระทบที่มีต่อความสามารถในการจัดการการคุ้มครองและการสร้างเสริมสุขภาพของชุมชน การประเมินผลในระดับนี้จะเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของความร่วมมือ (หรือผลกระทบที่มีต่อความร่วมมือ หรือเกิดจากความเปลี่ยนแปลงในความร่วมมือ) ของชุมชนในการสร้างเสริมความคุ้มครองสุขภาพของสมาชิกในชุมชนจากการดำเนินนโยบายหรือโครงการ

4) ผลกระทบระดับสาธารณะ เช่น ปัญหาสุขภาพที่คุกคามสุขภาพของสาธารณะในวงกว้าง ไม่สามารถจำกัดเฉพาะกลุ่มประชากรที่ได้รับผลกระทบโดยตรง หรือผลกระทบที่มีต่อทัศนคติของสาธารณชนในแง่ของความสำคัญทางสุขภาพในแต่ละมิติทางสุขภาพ เช่น การมองเห็นทางเลือกหรือโอกาสในการสร้างเสริมสุขภาพที่แตกต่างไปจากเดิม รวมทั้งทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง (หรือที่เรียกว่า Risk perception) ของแต่ละกลุ่มประชากรและภาพรวมที่เปลี่ยนไป อันเนื่องมาจากการดำเนิน(หรือผลของการดำเนิน) นโยบาย แผนงานหรือโครงการนั้น ซึ่งการประเมินผลกระทบในระดับสาธารณะมีความสำคัญในการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย และการเรียนรู้ร่วมกันของสังคม

ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาการประเมินผลกระทบทางสุขภาพแบบมองไปพร้อมกับดำเนินการ โดยศึกษาในระดับชุมชน

ขั้นตอนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ

ขั้นตอนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ แบ่งได้ 6 ขั้นตอน คือ (เดชรัตน์ สุขกำเนิด, วิชัย เอกพลากร, และปัดพงษ์ เกษสมบูรณ์, 2545)

1) การกลั่นกรองข้อเสนอนโยบาย แผนงานหรือโครงการ (Screening) เป็นการพิจารณาเลือกแผนงานหรือโครงการที่มีความจำเป็นหรือมีความเหมาะสมในการประเมินผล โดยพิจารณาโอกาสและความเป็นไปได้ในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนในเชิงนโยบายหรือการตัดสินใจในการดำเนินการที่เหมาะสมในการผลักดันนโยบายเพื่อสุขภาพ

2) การกำหนดขอบเขตและแนวทางการประเมินผลกระทบโดยสาธารณะ (Public Scoping) เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมกันพิจารณาถึงขอบเขต ประเด็นทางเลือกในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา โดยเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น แสดงให้เห็นถึงหลักฐานข้อมูลข้อเท็จจริง ทางเลือกในการดำเนินการ เพื่อให้การประเมินผลกระทบทางสุขภาพที่อาจจะเกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง

3) การวิเคราะห์ (Analysis) และร่างรายงานการประเมินผลกระทบ (Reporting) เป็นการวิเคราะห์ประมาณการ และคาดการณ์ถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นตามขอบเขต ประเด็น และแนวทางที่วางไว้สู่การร่างรายงานการประเมินผลกระทบที่ถูกต้อง

4) การทบทวนร่างรายงานโดยสาธารณะ (Public Review) เป็นการรับฟังความคิดเห็นของสาธารณะต่อร่างรายงานที่จัดทำขึ้น ซึ่งต้องมีการให้ข้อมูลในรูปแบบที่เหมาะสมและมีการรับฟังความคิดเห็นอย่างกว้างขวางเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง มีเนื้อหาที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ทั้งนี้ การทบทวนร่างรายงานโดยสาธารณะ อาจนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงขั้นตอนการวิเคราะห์ร่างรายงานโดยสาธารณะ หรือขั้นตอนการกำหนดขอบเขตและแนวทางประเมินผลกระทบโดยสาธารณะ

5) การมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจ (Influencing) เป็นการเสนอรายงานการประเมินผลจากสถาบันหรือผู้ที่ทำการประเมินผลให้ผู้ที่มีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจนำไปพิจารณาประกอบการตัดสินใจ ทั้งนี้เพื่อมุ่งหวังให้การตัดสินใจที่จะเกิดขึ้นคำนึงถึงผลกระทบทางสุขภาพที่คาดการณ์ไว้ และนำมาตราการทางเลือกมาตรการข้อเสนอแนะไปดำเนินการเพื่อลดผลกระทบทางสุขภาพ

6) การติดตามเฝ้าระวัง และการประเมินผล (Monitoring and Evaluation) เป็นการติดตามการดำเนินการตามข้อเสนอจากการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ พิจารณาจัดระบบเฝ้าระวังเพื่อติดตามผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น เพื่อให้สามารถดำเนินการแก้ไขปรับปรุงกิจกรรมการดำเนินการพัฒนาได้อย่างทันทั่วทั้งที่ ควรมีการประเมินผลในภาพรวมตามระยะเวลาที่เหมาะสมเพื่อเป็นการ

สร้างองค์ความรู้และประสบการณ์สำหรับในการประเมินผลทางสุขภาพอื่นๆ ในกิจกรรมที่มีลักษณะเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน

การศึกษาในครั้งนี้เป็นศึกษาการประเมินผลกระทบทางสุขภาพในขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์และร่างรายงานการประเมินผลกระทบซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีการวิเคราะห์ ประเมินการและคาดการณ์ถึงผลกระทบด้านสุขภาพที่อาจเกิดขึ้นในเขตถนนคนเดิน และขั้นตอนที่ 4 การรับฟังความคิดเห็นต่อร่างรายงานผลกระทบทางสุขภาพ โดยขั้นตอนนี้ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องได้ได้แสดงความคิดเห็นต่อร่างรายงานผลกระทบทางสุขภาพ เพื่อให้ได้รายงานการประเมินผลกระทบที่ถูกต้องสมบูรณ์ เชื่อถือได้ มีความเชื่อมโยงเป็นองค์รวม และได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย ซึ่งจากรายงานจะทำให้ได้ข้อมูลผลกระทบต่างๆ รวมถึงข้อเสนอแนะที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ และได้รับการยอมรับทางสังคม อันจะนำไปสู่การกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อให้เกิดผลดีในการสร้างเสริมสุขภาพ และเพื่อป้องกันภัยคุกคามทางสุขภาพ

กระบวนการกลุ่ม

ความหมายของกระบวนการกลุ่ม

กระบวนการกลุ่ม (Group Dynamics) หมายถึง เทคนิคหรือกลวิธีเพื่อกระตุ้นสร้างสัมพันธภาพที่ดีของตนเองกับผู้อื่น ช่วยในการฝึกทักษะทางสังคม เช่น การให้ การยอมรับ การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ความรับผิดชอบ ทักษะการร่วมมือกันในการทำงาน รู้จักควบคุมอารมณ์ในการแสดงออก การรู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่นผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะมีความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรม ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง กระบวนการกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นการเรียนรู้ประสบการณ์หรือเหตุการณ์สมมุติที่ใกล้เคียงกับความจริง เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มได้ใช้สติปัญญาในการให้ความเห็นหรือร่วมกันแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ โดยผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมกับกระบวนการกลุ่มเกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากสมาชิกในกลุ่มอีกด้วย นอกจากนี้กระบวนการกลุ่มยังช่วยให้บุคคลสามารถแสดงความคิดหรือสร้างสรรค์ผลงานที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำความคิดหรือผลงานที่สร้างสรรค์ไปประยุกต์ใช้ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งตนเองและสังคม (ทิสนา แคมมณี, 2545)

ซึ่งกลุ่มสามารถแบ่งเป็น กลุ่มคนที่มีประเภทเดียวกัน (Homogeneous Group) คือ กลุ่มคนที่มีสมาชิกในกลุ่มที่มีลักษณะร่วมเหมือนกัน กลุ่มจะมีความคุ้นเคย มีความสัมพันธ์ต่อกันได้ง่าย เนื่องจากมีพื้นฐานที่ใกล้เคียงกันสามารถให้ข้อมูลเฉพาะด้านที่มีความละเอียดสมบูรณ์ แต่อาจได้

ข้อมูลเฉพาะในมุมมองที่แคบ และกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย (Heterogeneous Group) คือกลุ่มคนที่สมาชิกในกลุ่มมีความแตกต่างกัน กลุ่มจะสามารถให้ข้อมูลที่มีความหลากหลาย แต่ข้อมูลที่ได้ อาจไม่ละเอียดสมบูรณ์และต้องใช้เวลาในการสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (กาญจนา ไชยพันธุ์, 2549)

การสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพวิธีหนึ่ง ซึ่งมีการใช้กระบวนการกลุ่มเข้ามาช่วย ใช้การสนทนากลุ่มสมาชิกที่มีลักษณะเหมือนกัน ซึ่งต้องมีการประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจงในการสนทนาแต่ละครั้ง ในการกระตุ้นให้มีการเคลื่อนไหวในกลุ่มผู้สนทนา เพื่อให้หันมาสนใจเรื่องเดียวกัน และ แสดงความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนและให้คำตอบหรือข้อคิดเห็น โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา เป็นผู้สร้างให้เกิดบรรยากาศของความเป็นกันเองในกลุ่ม และคอยกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มผู้ร่วมสนทนาได้มีการพูดคุย ซักถาม และได้ตอบกันอย่างกว้างขวางและเป็นธรรมชาติ ควรทำกลุ่มในสถานที่ที่เป็นสัดส่วน เงียบสงบไม่มีสิ่งเบี่ยงเบนความสนใจ ใช้เวลาการสนทนานานประมาณ 45 นาที โดยขนาดของกลุ่มที่พอเหมาะในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) คือ สมาชิกจำนวน 6 - 12 คน เพื่อให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด (เพ็ญพักตร์ อุทิศ, 2547)

การจัดเวทีแสดงความคิดเห็น

การจัดเวทีแสดงความคิดเห็นเป็นการใช้กระบวนการกลุ่ม ในการกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกรวมอย่างกว้างขวาง อิสระ ไม่ถูกครอบงำ และเป็นไปอย่างเท่าเทียม โดยผู้นำเวทีจะมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกระบวนการ เปิดประเด็นให้สมาชิกแสดงความคิดเห็น ซึ่งต้องเป็นกลาง มีทักษะในการฟัง รวมถึงทักษะในการจับประเด็นและสรุปความ โดยผู้เข้าร่วมเวทีแสดงความคิดเห็นมาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในประเด็นนั้น ขนาดกลุ่มไม่จำกัดตามความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอและมีความสมบูรณ์มากที่สุด (ดารศ ชูยก, 2551)

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้กระบวนการกลุ่มในการศึกษาผลกระทบทางสุขภาพของประชาชนในเขตถนนคนเดินปายโดยใช้การสนทนากลุ่ม และใช้กระบวนการกลุ่มในการทบทวนร่างรายงานผลกระทบทางสุขภาพรวมทั้งแก้ไขเพิ่มเติมแผนที่จุดเสี่ยงโดยการจัดเวทีแสดงความคิดเห็น เพื่อให้

ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องสมบูรณ์และทางเลือกในการกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันหรือลดผลกระทบทางสุขภาพ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลกระทบทางสุขภาพจากการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นทำให้ชุมชนเกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็วและก่อผลกระทบโดยตรงต่อชุมชนในท้องถิ่นทั้งด้านบวกและลบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งจำแนกผลกระทบตามมิติสุขภาพ 4 มิติ ดังนี้

(1) ผลกระทบทางสุขภาพของประชาชน จากการท่องเที่ยวทางด้านผลกระทบทางกาย

ผลกระทบทางสุขภาพทางกายด้านบวก การท่องเที่ยวทำให้ส่งเสริมให้สุขภาพกายดีขึ้นจากการศึกษาของชวงส์ มณีศิริ (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่องความคิดเห็นด้านสุขภาพของประชาชนต่อโครงการถนนคนเดินท่าแพ พบว่า ช่วยให้ถนนคนเดินบริเวณดังกล่าวมีมลพิษลดลง ไม่มีเขม่าจากท่อไอเสียรถยนต์ส่งผลดีต่อสุขภาพทางกาย การได้เที่ยวพักผ่อนในพื้นที่ถนนคนเดินท่าแพทำให้บรรเทาความเหน็ดเหนื่อยเคร่งเครียดจากงาน และการเดินเที่ยวชมสินค้าทำให้ได้ออกกำลังกาย และจากการศึกษาของวีรยา ชัยมานะกิจ(2551) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลกระทบทางสุขภาพของประชาชนจากการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลปาย พบว่าประชาชนสนใจในเรื่องสุขภาพมากขึ้นเนื่องจากภาครัฐพยายามส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยนำเรื่องสุขภาพมาเกี่ยวข้อง เช่น การจัดการแข่งขัน เดิน วิ่งปั่นจักรยาน และทำให้เกิดธุรกิจด้านสุขภาพเช่น สปาเพื่อสุขภาพ ร้านอาหารที่มีเมนูบำรุงสุขภาพ และสถานที่ฝึกโยคะเพื่อสุขภาพ

ผลกระทบทางสุขภาพทางกายด้านลบ การท่องเที่ยวทำให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพทางกายด้านลบ จากการศึกษาของไพฑูรย์ เยาวโสภา (2546) เรื่องคุณภาพชีวิตผู้ประกอบการจากโครงการถนนคนเดินท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าประชาชนได้รับมลพิษทางอากาศจากควันบุหรี่ หรือฝุ่นละออง จากความพลุกพล่านและความแออัดของประชาชนในการเที่ยวชมสินค้าบริเวณถนนคนเดินท่าแพ ในการเดินทางท่องเที่ยวโดยยานพาหนะ รถยนต์ หรือรถจักรยานยนต์ซึ่งในฤดูกาลท่องเที่ยวจะมีปริมาณรถเพิ่มขึ้นจำนวนมาก ซึ่งมักทำให้เกิดอุบัติเหตุขึ้นจากความไม่ชำนาญเส้นทางและนักท่องเที่ยวขับรถยังไม่เก่งรวมทั้งการจอดรถที่ไม่เป็นระเบียบ และจากการศึกษาของวีรยา ชัยมานะกิจ(2551) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลกระทบทางสุขภาพของประชาชนจากการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลปาย และบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้ทำการศึกษาเรื่องการวางแผนการพัฒนาการ

ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่าการท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาเพศพาณิชย์ เมื่อชุมชนมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ทำให้เป็นตัวเร่งทำให้เกิดปัญหาเพศพาณิชย์เจริญเติบโตและลุกลามมากขึ้น ส่งผลทำให้เกิดปัญหาที่ร้ายแรงตามมา เช่น ปัญหาการเกิดกามโรค ปัญหาการแพร่กระจายโรคเอดส์และการท่องเที่ยวอาจทำให้เกิดการแพร่ระบาดของโรคติดต่อ อันเนื่องมาจากแหล่งอาหารและแหล่งน้ำที่ไม่สะอาด รวมทั้งโรคที่มียุงและแมลงอื่นๆเป็นพาหะ เช่น โรคอุจจาระร่วง ไข้เลือดออก ไข้มาลาเรีย รวมทั้งปัญหาด้านของเสีย ขยะ ที่มีปริมาณมากขึ้นนอกจากนี้จากการศึกษาของรวิชัย มานิตย์ (2550) เรื่องผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษาตำบลเวียงใต้ อำเภอป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าหลังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวทำให้มีปริมาณขยะมูลฝอยตกค้างเป็นจำนวนมาก ทำให้ไม่สามารถจัดเก็บขยะที่เพิ่มขึ้นจำนวนมากได้ทัน อีกทั้งการกำจัดขยะไม่ถูกวิธีทำให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของเชื้อโรค และจากการที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวมากขึ้นทำให้ปริมาณรถเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ทำให้ถนนเกิดความชำรุดเสียหายอย่างรวดเร็ว เกิดมลพิษทางอากาศ ฝุ่น เสียงดัง การขยายตัวอย่างรวดเร็วของร้านอาหารทำให้เกิดการปล่อยของเสียลงสู่รางระบายน้ำสาธารณะ ส่งกลิ่นเหม็น และการท่องเที่ยวทำให้มีความต้องการใช้น้ำประปามากขึ้นเพื่อใช้ในการบริการแก่นักท่องเที่ยว เกิดปัญหาน้ำประปาไม่เพียงพอต่อความต้องการ น้ำประปาขุ่น และขาดคุณภาพ

(2) ผลกระทบทางสุขภาพจากการท่องเที่ยวทางด้านผลกระทบทางจิตใจ

ผลกระทบทางสุขภาพทางจิตใจด้านบวก จากการศึกษาของไพฑูรย์ เยาวโสภา (2546) เรื่องคุณภาพชีวิตผู้ประกอบการจากถนนคนเดินท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการท่องเที่ยวทำให้เกิดการพัฒนากิจการสาธิตอุปโภค สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีการจัดบริการที่จำเป็น รู้สึกมีความสุขและ เกิดความสะดวกต่อการดำรงชีวิต ทำให้มีสุขภาพจิตดีขึ้น มีที่ผ่อนคลายความเครียด ทำให้ได้พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดกับบุคคลอื่น และธัญ กาญจนวัฒน์นันท์ (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประเมินผลโครงการถนนคนเดิน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผู้ขายสินค้าและบริการ ในพื้นที่ถนนคนเดินมีความพอใจ เนื่องจากสามารถขายสินค้าได้มากจึงทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้ไม่เครียดเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจ ส่งผลให้มีสุขภาพจิตที่ดีตามมา

ผลกระทบทางสุขภาพทางจิตใจด้านลบ จากการศึกษาของบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้ทำการศึกษาเรื่องการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และชวงศ์ มณีสิริ (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่องความคิดเห็นด้านสุขภาพของประชาชนต่อโครงการถนนคนเดินท่าแพ พบว่าการท่องเที่ยวทำให้ชุมชนเกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็ว เกิดความเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของอาคารสถานที่ เกิดความไม่เป็นระเบียบในการสร้างอาคารและสิ่งก่อสร้าง ทำให้ทำลายทัศนียภาพอันงดงามของชุมชนซึ่งทำประชาชนรู้สึกอึดอัด กับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปและจากการศึกษาของพิมุข ชาญชนะรัตน์ (2546) เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ พบว่า

การที่ชุมชนเปลี่ยนแปลงสู่ความเจริญอย่างรวดเร็วทำให้เกิดอาชีพที่หลากหลาย คนมีฐานะที่แตกต่างกัน เกิดช่วงชั้นทางสังคม ทำให้ความสัมพันธ์ในสังคมลดน้อยลง ชาวบ้านมีค่านิยมทางวัตถุมากขึ้น ทำให้วิถีชีวิตต้องพึ่งพาสังคมภายนอกอยู่ตลอดเวลาทำให้เกิดภาวะเครียด และจากการศึกษาของพรทิพย์ สุทธาสิริทรัพย์ (2546) เรื่องความคิดเห็นด้านสุขภาพของประชาชนต่อโครงการถนนท่าแพ พบว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นไม่สามารถใช้รถยนต์เข้าออกบ้านได้ตามปกติ รู้สึกกังวลในการเดินทางเข้า-ออกจากร้าน หากมีกรณีฉุกเฉิน

(3) ผลกระทบทางสุขภาพจากการท่องเที่ยวทางด้านสังคม

ผลกระทบทางสุขภาพทางสังคมด้านบวก จากการศึกษาของสุรีย์ บุญญาอนุพงศ์ (2539) เรื่องผลกระทบจากการท่องเที่ยวศึกษากรณีจังหวัดแม่ฮ่องสอนพบว่าการท่องเที่ยวทำให้เกิดการพัฒนาเส้นทางคมนาคม ทั้งทางบก ทางอากาศ การพัฒนาระบบสื่อสาร และการบริการอื่นๆ ได้แก่ ไฟฟ้า ประปา พลังงาน ด้านการศึกษา ด้านภาษาเนื่องจากการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับประชาชนในท้องถิ่นอันเป็นผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน นอกจากนี้จากการศึกษาของพรทิพย์ สุทธาสิริทรัพย์ (2546) เรื่องความคิดเห็นด้านสุขภาพของประชาชนต่อโครงการถนนคนเดินท่าแพ พบว่าการท่องเที่ยวทำให้เกิดการสร้างอาชีพ กล่าวคือเมื่อชุมชนท้องถิ่นเกิดการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวมากขึ้น ย่อมมีความต้องการด้านแรงงาน เพื่อตอบสนองต่อการบริการต่อธุรกิจการท่องเที่ยว ทำให้คนในท้องถิ่นมีทางเลือกในการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ซึ่งทำให้ประชาชนมีรายได้จากการประกอบอาชีพและสามารถหารายได้เสริมจากการบริการนักท่องเที่ยว

ผลกระทบทางสุขภาพทางสังคมด้านลบ จากการศึกษาของบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) เรื่องการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่าการท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยม ผู้ที่อยู่ในแหล่งชุมชนที่มีการท่องเที่ยว มักจะได้รับอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อม จากการบริโภคทางวัตถุ การแต่งกาย ภาษา ตลอดจนพฤติกรรมและกิริยาท่าทางมาจากนักท่องเที่ยวมาปฏิบัติ อันเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับสังคมไทย รวมถึงการท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนเห็นความแตกต่างด้านเศรษฐกิจระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน จึงมีผลให้มีโอกาสเกิดปัญหาอาชญากรรมได้ง่าย บางครั้งก็เป็นการหลอกลวง หรือน้อ โกงเล็กน้อยๆ แต่บางครั้งก็รุนแรงถึงขั้นทำร้ายร่างกาย ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว; และรัตติกร สมฤทธิ์ (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลกระทบทางสุขภาพของประชาชนจากการเปิดตลาดการค้าชายแดน ไทย-ลาว ณ จุดผ่อนปรน บ้านฮวก กิ่งอำเภอซาง จังหวัดพะเยา และธีรวดี จำเดิม (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนเวียงกุมกาม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้ชุมชนมุ่งประกอบธุรกิจหา

รายได้ จึงมีความเอื้ออาทร ความสัมพันธ์และความเสียสละในสังคมน้อยลง รวมทั้งสร้างความขัดแย้ง แยกแยกในสังคม เรื่องผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว เช่น การแย่งพื้นที่ในการจำหน่ายสินค้า และนอกจากนี้ นฤตล นพรัตน์ (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่องความร่วมมือของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน;กรณีศึกษาเทศบาลตำบลเวียงใต้ อำเภอป่าเย็บ จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าการท่องเที่ยวทำให้สิ่งแวดล้อม และภูมิทัศน์เสื่อมลงจากการใช้ทรัพยากร ของนักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการมักจะทำให้ความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการกับประชาชนในพื้นที่

(4) ผลกระทบจากการท่องเที่ยวทางด้านจิตวิญญาณ

ผลกระทบทางสุขภาพทางจิตวิญญาณด้านบวก จากการศึกษาของสุทิตย์ เสมอเชื้อ (2546) เรื่องการประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากการก่อสร้างเขื่อนกั้นตลิ่งกวันพะเยา และวีรยา ชัยมานะกิจ (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลกระทบทางสุขภาพของประชาชนจากการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลป่าเย็บ พบว่าการท่องเที่ยวมีผลต่อจิตวิญญาณทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความภาคภูมิใจที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชนและท้องถิ่น ได้รับการพัฒนาในด้านต่างๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีความเจริญมากยิ่งขึ้น และจากการศึกษาของไพฑูรย์ เยาวโสภา (2546) ทำการศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตผู้ประกอบการจากโครงการถนนคนเดินท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าทำให้ประชาชนเกิดความหวงแหนในถิ่นฐานบ้านเกิด และเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทำให้เกิดการอนุรักษ์ซึ่งประเพณีอันดีงามรวมถึงการท่องเที่ยวมีส่วนกระตุ้นให้คนมาสนใจสภาพแวดล้อมและทรัพยากรต่างๆ จึงทำให้คนในท้องถิ่นเกิดความรักและหวงแหนทรัพยากร ทำให้มีการอนุรักษ์และดูแลรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรการท่องเที่ยว

ผลกระทบทางสุขภาพทางจิตวิญญาณด้านลบ จากการศึกษาของรัชชัย มานิตย์ (2550) ศึกษาเรื่องผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่น;กรณีศึกษาตำบลเวียงใต้ อำเภอป่าเย็บ จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าการท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดั้งเดิม ซึ่งทำให้คนในท้องถิ่นสูญเสียคุณค่าทางจิตใจ เนื่องจากความเป็นธรรมชาติ ความสงบ ความร่มเย็น ของคนในท้องถิ่นเปลี่ยนแปลง และจากการศึกษาของวีรยา ชัยมานะกิจ (2551) เรื่องผลกระทบทางสุขภาพของประชาชนจากการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลป่าเย็บ พบว่าการท่องเที่ยวทำให้ค่านิยมและความเชื่อดั้งเดิม ได้แก่ การเคารพผู้อาวุโสลดน้อยลง ความเคร่งครัดในการยึดถือปฏิบัติแบบเก่าของคนในชุมชนลดน้อยลง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอุปนิสัย และความมีน้ำใจของชุมชนที่มุ่งหวังผลประโยชน์นักท่องเที่ยวมากเกินไป รวมทั้งทำให้ค่านิยม ประเพณีเสื่อมลง สถาบันครอบครัวมีบทบาทในการหล่อหลอมสมาชิกในครอบครัวน้อยลง แสดงพฤติกรรมตามแบบชาวต่างชาติที่ไม่เหมาะสม คนในพื้นที่ที่มีความเอื้ออาทรและเสียสละในสังคมลดน้อยลง

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ศึกษาผลกระทบทางสุขภาพจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตถนนคนเดินปาย ในมิติ ด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณของประชาชน ทั้งในด้านบวกและลบ โดยใช้แนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ ของ เศรษฐ์ สุขกำเนิด, วิชัย เอกพลากร และปัตพงษ์ เกษสมบูรณ์ (2545) โดยศึกษาในขั้นตอนการวิเคราะห์และร่างรายงานการประเมินผลกระทบ และขั้นตอนการทบทวนร่างรายงานโดยสาธารณะ เป็นการศึกษาแบบมองไปพร้อมกับดำเนินการและศึกษาในระดับชุมชน เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบทางสุขภาพจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตถนนคนเดินปายและเสนอทางเลือกหรือมาตรการในการจัดการปัญหา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved